

המסע בעקבות ארון הברית

האם ארון הברית נלקח בשבי, או שנגזז במחילות הר הבית?
 מה אמר הרבי למי שניסה לחפש את הארון הנעלם בעומק ההר?
 מסע היסטורי מרתק, ותובנה מדהימה על משמעותו של
 בית המקדש בימינו.

תובנות לחיים

טעימה מתורתו של הרבי

הלכות בית הבחירה

לתרומות והקדשות, צרו קשר info@jewishinsights.org

Published and Copyright 2023 by
Shluchim Office International
816 Eastern Parkway, Brooklyn,
NY 11213
718.221.0500

5783 - 2023

ועדה מייעצת

הרב אשר דערן - קייפ-טאון, דרום אפריקה
הרב מנדי גרליצקי - תל אביב, ישראל
הרב לוי גרינברג - אלפטו, טקסס
הרב דוד גולדברג - סאו פאולו, ברזיל
הרב לוי שייקביץ - כפר חב"ד, ישראל
הרב מנדי גרינברג - טווינסבורג, אוהיו
הרב שמואל פרידמן - בבלנקה, ארגנטינה
הרב יוסף יצחק בלוי - כינרת, ישראל
הרב חיים דרוקמן - לוצרן, שוויץ

ספרדית

תרגום ועריכה | הרב רפי טוויל

צרפתית

תרגום ועריכה | הרב יאיר אלבז
הגהה | ש. אלבז

פורטוגזית

תרגום | מר יצחק דיין
עריכה | הרב ישעי' דיין
עימוד | מייק קטן

עימוד | מוסי וולוסוב

אתר אינטרנט | יובל כץ וישראל ייסוצקי
אדמיניסטרציה | מענדל גרינברג

משרד השלוחים

י"ר | הרב גדליה שמטוב
פיתוח | הרב מנדי שמטוב

עורכים

הרב אברהם גרינברג
הרב זושא גרינברג

עברית

עריכה לשונית | הרב זושא גרייזמאן
הגהה | הרב מנחם וילהלם

אנגלית

תרגום ועריכה | הרב מענדל סופער
הגהה | הרב מענדל לברטוב

נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זוזגתו רבקה הי"ד הולצברג
שלוחי הרבי במומבאי, הודו

א. היכן ארון הברית?

הוגלה לבבל

מקור 1 ספר דברי הימים ב' פרק ל"ו, פסוקים ה'-ה' (בשילוב ביאור הרב עדין אבן ישראל)

בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו, ואחת עשרה שנה מלך בירושלים, ויעש הרע בעיני ה' אלקיו. עליו עלה נבוכדנאצר מלך בבל ויאסרהו בנחשתיים [בכבלי מתכת כמו שנוהגים במושעים, והתכוון] להליכו בבלה. ומפלי בית ה' הביא נבוכדנאצר לבבל ויתגם בהיכלו בבבל.... וימלך יהויכין בנו תחתיו.

בן שמונה שנים יהויכין במלכו, ושלשה חודשים ועשרת ימים מלך בירושלים, ויעש הרע בעיני ה'. ולתשובת [לאחר] השנה, שלח המלך נבוכדנאצר ויבאהו בבלה עם פלי חמדת בית ה' [נבוכדנאצר שב לארץ בפעם השנייה, החריס כלי מקדש נוספים, ולקח את יהויכין מלך יהודה לבבל] וימלך את צדקיהו אחיו על יהודה וירושלים.

מקור 2 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ג עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

שנינו בברייתא: רבי אליעזר אומר: ארון גלה לבבל, שנאמר: "ולתשובת השנה שלח המלך נבוכדנאצר ויבאהו בבלה עם פלי חמדת בית ה'". פלי חמדת המיניח הלא הוא ארון הברית.

וכן רבי שמעון בן יוחאי אומר: ארון גלה לבבל, שנאמר: "הנה ימים באים ונשא כל אשר בביתך ואשר אצרו אבתך עד היום הנה ככל לא יותר דבר אמר ה'" (ישעיה לט, ו) – אלו עשרת הדברות שבו, שגם הם לא נותרו.

נגנז במחילות קודש הקודשים

מקור 3 ספר מלכים א', פרק ח' פסוקים ב'-ד', ה'-ח' (בשילוב ביאור הרב עדין אבן ישראל)

ויקהלו אל המלך שלמה כל איש ישראל, בירח האתנים פחג, הוא החדש השביעי. ויבאו כל זקני ישראל, וישאו הכהנים את הארון. ויעלו את ארון ה' ואת אהל מועד ואת כל פלי הקדש אשר באהל, ויעלו אתם הכהנים והלוים.

ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו, אל דביר הבית אל קדש הקדשים אל תחת פני הפרוכים. פי הפרוכים פרשים פנפים אל מקום הארון, ויספו הפרוכים על הארון ועל פדיו מלמעלה. ויארכו הפדים [מוטות הארון היו ארוכים ביחס למקום שבו הונח הארון] ויראו ראשי הפדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה [ראשי המוטות בלטו קצת מבעד לפרוכת של קדש הקדשים, אך לא נראו בגלוי] ויהיו שם עד היום הנה.

מקור 4 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ב עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

ורבי יהודה בן לקיש אומר: ארון במקומו נגנז, שנאמר: "ויראו ראשי הפדים מן הקדש על פני הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הנה", ובכל מקום שנאמר "עד היום הנה", נשאר כן לעולם. משמע שנגנז הארון במקומו.

מקור 5 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ב עמוד ב' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

יאשיהו – מלך יהודה בשנים 640-609 לפני הספירה (חורבן בית המקדש אירע בשנת ה-586 לפני הספירה). אביו אמון וסבו מנשה היו שניהם רשעים, אך הוא היה מלך כשר. בן שמונה שנים היה במלכו, ומלך 31 שנה.

ממלכת יהודה – המלך הראשון של עם ישראל היה שאול משבט בנימין, ואחריו מלכו דוד משבט יהודה, ובנו שלמה. לאחר מות שלמה – נחלקה מלכות ישראל לשתי ממלכות שונות: עשרת השבטים, ובראשם ירבעם בן נבט, נפרדו וכוננו ממלכה שנקראה ממלכת ישראל, ורחבעם מלך בירושלים על שבט יהודה ובנימין שנקראו ממלכת יהודה. בשטח ממלכת יהודה שכנו העיר ירושלים ובית המקדש.

משנבנו הארון, נגנזה עמו צנצנת המן שהיתה בצדו, וצלוחית שמן המשחה, ומקלו של אהרן וישקדיה ופרחיה, וארצו ששגרו פלשתים דורון לאלהי ישראל לאחר ששבו את הארון ונגפו בכמה מגפות, שנאמר: "וכלי הזהב אשר השבתם לו אשם, תשימו בארצו מצדו ושלחתם אתו והלך" (שמואל א' ו, ח).

ומי גנזו את הארון – יאשיהו מלך יהודה גנזו. ומה ראה שנגנזו – ראה שכתוב: "יולך ה' אתך ואת מלכך אשר תקים עליך אל גוי אשר לא ידעת" (דברים כח, לו) וכיון שידע שסוף ישראל לגלות, אמר: מוטב שלא יתפזה הארון בגלות ולכן עמד וגנזו, שנאמר: "ויאמר ללויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה' תנו את ארון הקדש בבית אשר בנה שלמה בן דויד מלך ישראל אין לכם משא בכתף עתה עבדו את ה' אלהיכם ואת עמו ישראל" (דברי הימים ב' לה, ג), כלומר: מעתה שוב אין על הלויים עבודת משא הארון בכתף, ועליהם לעסוק בעבודת השירה ובעילת השערים.

נגנזו בלשכת העצים

מקור 6 תלמוד בבלי, מסכת יומא, דף נ"ד עמוד א' (עם תרגום וביאור הרב עדין אבן ישראל)

אמר רב נחמן: שנה החכם בתוספתא: "וחכמים אומרים: ארון הברית בלשפת דיר העצים היה גנוז".

אמר רב נחמן בר יצחק: אנו גם כן שנינו מעין דבר זה במשנה: מצשה בכהן אחד שהיה מתעסק בדברים שונים, ובתוך כדי כך ראה בדיר העצים רצפה משנה מחברותיה. אחת ממצפות השיש ששמשו לה כרצפה, היתה גבוהה מן האחרות, ודבר זה מהנה עדות לכהן שנטלה ממקומה ולאחר מכן הושבה בחזרה, וכא והודיע את חברו שיש רצפה מיחדת, ולא הספיק לגמר לספר את הדבר היכן בדיוק ראה, עד שיצתה נשמתו וידעו כברור ששם ארון גנוז, ואין רוצים שיתגלה הדבר.

ושואלים: מה היה עשה אותו פהן שגלה את הרצפה? אמר ר' חלב: הוא הקיש בקרדם על הרצפה, ובתוך כך גלה שמתחת לאותה מרצפת קים חלל, המשמש בודאי כפתח של מחילה.

שנה החכם מביית מדרשו של רבי ישמעאל: שני פהנים בעלי מומין היו ממינים את העצים, וכל עץ שיש בו תולעים לא היו מעלים אותו למזבח. ונשמטה קרדמו של אחד מהם ונפלה שם לאותו חר שהיה כרצפה, ויצתה אש משם ואכלתו לאותו פהן, ושוב לא ידוע היכן בדיוק המקום.

ב. פוסק הופך להיסטוריון?

דעת הרמב"ם

מקור 7 משנה תורה, הלכות בית הבחירה, פרק ד' הלכה א'

אָבן הַיְתָה בְּקִדְשׁ הַקֹּדֶשׁ שֶׁעָלְיָה הָיָה הָאָרוֹן מְנַח. וּלְפָנָיו צְנֻצָּנֹת הַמֶּן וּמִטָּה אֲהָרֹן. וּבָעֵת שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה אֶת הַבַּיִת וַיִּדַּע שֶׁסּוּפוֹ לְחָרֵב, בָּנָה בּוֹ מְקוֹם לְגַנּוּ בּוֹ הָאָרוֹן לְמִטָּה בְּמִטְמוֹנִיּוֹת עֲמֻקּוֹת וְעֻקְלָלוֹת, וַיֵּאשְׁיֵהוּ הַמֶּלֶךְ צָוָה וּגְנָזוּ בְּמְקוֹם שֶׁבָנָה שְׁלֹמֹה שְׁנָאָמַר: "וַיֵּאמֶר לְלוֹאִים הַמְּבִינִים, לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לַה', תִּנּוּ אֶת אָרוֹן הַקֹּדֶשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל, אֵין לָכֶם מִשָּׂא בִכְתָף, עֲתָה עֲבַדוּ אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם" וגו'. וּנְגַנְזוּ עִמּוֹ מִטָּה אֲהָרֹן וְהַצְנֻצָּנֹת וְשִׁמֵן הַמִּשְׁחָה וְכָל אֵלוֹ לֹא חָזְרוּ בְּבַיִת שֵׁנִי.

<< הרבי

שאלה ראשונה

וצריך להבין: למאי נפקא מינה להלכה כל אריכות וסיפור הדברים, היכן ואיך ועל ידי מי נגנז הארון? והרי דברי הרמב"ם בספר יד החזקה "להלכה אמורים... ודברים שאין יוצא מהן דין מהדינים ולא מוסר והנהגה וידיעה הצריכה, אין מדרכו ז"ל להטפל בהם בחיבור זה?"

יתירה מזו: ענין זה - איך והיכן נגנז הארון - "במחלוקת שנוי"², ואם כן לשם מה מכריע הרמב"ם כדברי האחד³ מאחר שלכאורה אין ענין זה נוגע לדיון?

שאלה שנייה

כתוב בתורה שהארון עם לוחות הברית צריך להיות בקדש הקדשים. בנוסף לכך, מציאותו של הארון בקודש הקודשים היתה חשובה לעבודת הכהן גדול ביום הכיפורים בקודש הקודשים. אם כן, היתכן שיאשיהו המלך גנז את הארון והכפורת? הרי בגלל זה היה חוסר בעבודת יום הכיפורים במשך כמה שנים, כי הקטרת הקטורת, הזאת הדם וכו', היו צריכים להיות על הכפורת! (מהנחה בלתי מוגה)

2. יומא נג, סע"ב. ברייתא דמלאכת המשכן פ"ז. ובכ"מ.
3. ראה לקמן הערה 12 [בשיחה].

1. כפי שהקשו במפרשים: חידושים וביאורים להיעב"ץ על אתר. וראה חת"ס לחולין ז, א ד"ה קדושה ראשונה.

ג. קדש קודשים חילופי

<< הרבי

הכרעה הלכתית במבנה בית המקדש

והביאור בזה: מה שכתב הרמב"ם "ובעת שבנה שלמה את הבית כו' בנה בו מקום לגנוז בו הארון כו'" **כוונתו בזה לא להכריע היכן נגנוז הארון (שהרי מה שהיה היה), אלא לחדש בזה דין בבנין הבית.**

גניזת הארון אינה רק ענין של "בדיעבד" ולית ברירה⁴, אלא שמלכתחילה נקבע בבנין הבית שהארון (כאילו) יהיו לו שני מקומות בבית המקדש: א) מקום גלוי, על האבן שתיה בקדש הקדשים; ב) מקום לגנוזו "למטה" מקדש הקדשים ("במטמוניות עמוקות ועקלקלות") - ואף מקום זה הוא מלכתחילה חלק מהבית⁵.

שלמה המלך רמז לכך בחנוכת הבית

מקור 8 תוספות הרא"ש על הוריות דף י"ב עמ' ב'

וגנוזו, שצאמר: "ויאמר ללוים המבינים לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה': תִּגְנוּ אֶת אֲרוֹן הַקְּדֹשׁ בְּבַיִת אֲשֶׁר בָּנָה שְׁלֹמֹה בֶן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל". ומשמע מלשון פשוטו של מקרא, שהוא אמר לגנוזו.

אלא משמע מכאן, שפאשר בנה שלמה את בית המקדש, ידע שסופו להרב, וישראל יגלו מעל אדמתם, והכין בית תחת הקרקע שיהיה מוכן לגנוז בו ארון, כדי שלא ישלטו בו יד אמות העולם. ועליו אמר יאשיהו: "בבית אשר בנה שלמה". ויש לומר, שפאשר שלמה אמר "ונאשם שם מקום לארון" הוא התכוון לאותו מקום. ולא כל העולם ידעו היכן אותו מקום, אלא חסידיו פהנה ולויה שהיה מסור להם דור אחר דור. והינו דקתיב "ללוים המבינים לְכֹל יִשְׂרָאֵל הַקְּדוֹשִׁים לְה'" - שהיו מבינים ויודעים את מקומו.

מקור 9 מלכים א', פרק ח' פסוקים י"ב-י"ג, כ"א

אז אמר שלמה ה' אמר לשכן בצרפל. בנה בניתי בית זבל לך מכוון לשבתך עולמים. ונאשם שם מקום לארון, אשר שם ברית ה', אשר פרת עם אבותינו בהוציא אותם מארץ מצרים.

<< הרבי

כלומר: גניזת הארון אינה ענין נוסף לבית המקדש (שנעשה כדי לגנוז ולשמור את הארון בעת הצורך) אלא שזהו דין בבנין הבית: כשם שלצורך שלימות המקדש צריך שייבנה מקום - קדש

5. ראה תוס' הרא"ש להוריות יב, א. צפע"ג עה"ת בהפסרת פ' פקודי - שזהו מה שאמר שלמה (מלכים א ח, כא) ואשים שם מקום לארון.

4. להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגנו - "בשעה שבאו האויבים למקדש, מעצמו נגנו במקומו".

קדשים - בו יעמוד הארון באופן גלוי, כך צריך בית המקדש למקום גניזה - בקדש הקדשים⁶ - בשביל הארון (ובזה מובטחת נצחיותו של קדש הקדשים, מאחר שהארון הוא חלק עיקרי ממנו כנ"ל).

הלך מחשבתו של מנהיג

טמון כאן עניין נפלא. כאשר שלמה השלים את בניית הבית הוא היה בשמחה גדולה - "וביום שמחת לבו - זה בנין בית המקדש". לרגל זה הוא ערך חנוכת בית בתכלית ההידור שנמשכה ארבעה עשר יום, עד כדי כך, שהחגיגה נמשכה גם במהלך יום הכיפורים, ואף אכלו באותו יום! ולא רק שזה לא נחשב כדבר בלתי רצוי, אלא על ידי זה בני ישראל נהיו "מזומנים לחיי העולם הבא"!

ובאותו זמן עצמו - "ידע שלמה שסופו ליחרב" ולכן "בנה בו מקום לגנוז בו את הארון למטה במטמוניות עמוקות עקלקלות". (מהנחה בלתי מוגה).

גם השקסיות מוכיחה

כדי להוכיח יותר שגניזת הארון במקום זה לא היה ענין של בדיעבד, אלא כך נקבע מלכתחילה (שזה יהיה מקומו הגנוז של הארון בתור חלק מקדש הקדשים) - מבאר הרמב"ם שגם גניזת הארון היתה לא בעת החורבן⁷ - הזמן של בדיעבד, אלא בשעה שבית המקדש לא היה בסכנה כלל - כידוע תוקף יד ישראל בזמן יאשיהו, ויתירה מזו, שההכנסה למקום גניזתו היתה על דרך ומעין הכנסת הארון לקדש הקדשים על ידי שלמה:

(א) יאשיהו המלך היה זה ש"צוה" לגנוז, על דרך הכנסתו לקדש הקדשים על ידי שלמה המלך⁸. (ב) ההכנסה נעשתה על ידי "הלויים המבינים לכל ישראל הקדושים לה"⁹ - על דרך שהיה בימי שלמה אשר "ויביאו⁹ הכהנים את ארון ברית ה' אל מקומו"¹⁰.

פ"ו הי"א.

9. מלכים א ה, ו.

10. כדמוכח מטעם הפסוק שהביא כאן "אין לכם משא בכתף", שלדעת הרמב"ם (סהמ"צ מ"ע לד) שהיא מצות הכהנים, שישאו הארון בכתף. וגם לדעת הרמב"ן שם (שורש ג) שהיא מצות הלויים, בנד"ד מוכרח שהכוונה כאן הוא לכהנים כיון שהוצרכו ליכנס לקדה"ק, וכמו שפירש הרמב"ם שם בהפסוק דמלכים הנ"ל "ויביאו הכהנים גו".

6. וע"פ הנ"ל ס"ד - שתוכן פרק זה ברמב"ם הוא ע"ד צורת הבית, ובהלכה א'

מפרש ע"ד קדש הקדשים (ושהארון הוא פרט וחלק ממנו) - מובן בפשטות שכוונת הרמב"ם ב"בנה בו מקום כו" היא לקדה"ק.

7. להעיר מחסדי דוד לתוספתא שם דלמ"ד ארון במקומו נגז - "בשעה שבאו האיובים למקדש, מעצמו נגזו במקומו".

8. עפ"ז תומתק הדגשת הרמב"ם "ויאשיהו המלך", וכן בלשון הפסוק שהביא "שלמה בן דויד מלך ישראל", כי הקידוש וכו' קשור עם המלך - ראה רמב"ם שם

ד. קודש קודשים נצחי

<< הרבי

ועל פי כל הנ"ל, יוצא חידוש והפלאה לא רק בנוגע לשלימות המעלה והקדושה של הבית השני - שגם אז היה קדש הקדשים בשלימות והארון במקומו, אלא בזה מבוארת מעלה גם בקדושת בית ראשון:

למרות שבחיצונית לא היה הבית-ראשון בנין נצחי, שהיה יכול להיות, ואכן היה, חורבן הבית - אבל בפנימיותו אף בו ניתן ענין של נצחיות - שבבית ראשון ישנו מקום גניזה שבו לא היה חורבן, והארון הוא במקומו "עד היום הזה".

שלושה בתי מקדש שהם אחד

על פי הנ"ל גם יתוסף עומק בהקישור שבין שלשת בתי המקדש:

אין זה שישנם שלושה בתי מקדש נפרדים שיש שייכות בין זה לזה, אלא בעיקר¹¹ הם בית אחד¹²: בית המקדש השני וכן השלישי אינו בית חדש (בחלק עיקרי), אלא - הבית הראשון נבנה מחדש.

כבר בבנינו של הבית הראשון נקבע ענין שהוא לשעתו ולעתיד לבוא (כנ"ל), נצחי, השני והשלישי.

ליקוטי שיחות חלק כ"א,

שיחה ב' לפרשת תרומה עמ' 156 והלאה

(משיחת ש"פ דברים, ה'תשמ"א)

12. לקו"ש חכ"א ע' 149 ואילך. ע' 261 ואילך.

11. ובפרט לדעת הרמב"ן (ריש פרשתנו): עיקר החפץ במשכן הוא מקום מנוחת השכינה שהוא הארון.